

Отримано: 29.11.2022

Прорецензовано: 20.12.2022

Прийнято до друку: 23.12.2022

e-mail: olgakuz3007@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0098-1067>

DOI: 10.25264/2519-2558-2022-16(84)-66-69

Кузнєцова О. В. Емотивна креативність як базова характеристика комічного еко-дискурсу. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»: серія «Філологія»*. Острог : Вид-во НаУОА, 2022. Вип. 16(84). С. 66–69.

УДК: 811.111'42

Кузнєцова Ольга Володимирівна,
кандидат філологічних наук,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

ЕМОТИВНА КРЕАТИВНІСТЬ ЯК БАЗОВА ХАРАКТЕРИСТИКА КОМІЧНОГО ЕКО-ДИСКУРСУ

У статті розглянуто екологічний підхід в комічному дискурсі, який спрямований на аналіз взаємовпливу мовного середовища та середовища людини, регульованого емоціями. Доведено, що порушення норм (мовної, логічної, онтологічної, валоративної) в еко-дискурсі є ключовим фактором парадоксальності, яка є нормою для гумору. Таким чином, суть комічного еко-дискурсу полягає в його варіюванні. Гнучкість комічного еко-дискурсу залежить від креативності дискурсивної ідентичності. Креативність передбачає харизму, талант, натхнення, прагнення створити щось унікальне, кмітливість тощо.

У статті креативною дискурсивною особистістю є постмодерністський американський письменник-гуморист Дейв Беррі. Лінгвокреативність автора знаходить вираження в мовній грі – постмодерній техніці комічного. До постмодерністських інгерентних рис текстів Дейва Беррі відносяться: інконгруентне поєднання назви та малюнка, порушення графічних норм, специфічна книжкова обкладинка із самоіронічною фотографією автора, використання інтертекстуальних елементів (алюзій, пародій, ремінісценцій, цитат тощо).

Наукової розвідка продемонструвала взаємодію Дейва Баррі як дискурсивної особистості зі світом, який його оточує за посередництвом комічного. Автор-комік намагається покращити навколишній світ неканонічним варіюванням засобів комічного, і тим самим робить внесок у екологію дискурсу.

Ключові слова: Дейв Беррі, дискурсивна особистість, комічний еко-дискурс, лінгвокреативність, постмодерністський текст.

Olha Kuznietsova,
PhD in Philology,
V. N. Karazin Kharkiv National University

EMOTIVE CREATIVITY AS THE BASIC CHARACTERISTIC OF COMIC ECO-DISOURSE

This article focuses on the ecological approach in comic discourse which aims at analyzing the interinfluence of language environment and person's environment, regulated by emotions. It is proved that violation of norms (language, logical, ontological, valorative) in eco-discourse is the key factor of paradoxicality, which is a norm for humour. Thus, the essence of comic eco-discourse lies in its variation. We conclude that flexibility in comic eco-discourse depends on creativity of a discourse identity. Creativity presupposes charisma, talent, inspiration, intention to create something unique, wit etc.

In our work a creative discourse identity is the postmodern American writer-humorist Dave Barry. The author's linguocreativity finds expression in the language game – postmodern technique of comic. Dave Barry's postmodern texts include: incongruent combination of a title and a picture, violation of graphical norms, specific book cover with a self-ironic photo of the author, usage of the intertextual elements (allusions, parodies, reminiscences, quotes etc.).

Scientific research demonstrated the interaction of Dave Barry as a discursive identity with the world that surrounds him through the medium of the comic. The comic author tries to improve the surrounding world by non-canonical variation of the comic means, and thereby contributes to the ecology of discourse.

Keywords: comic eco-discourse, Dave Barry, discourse identity, linguocreativity, postmodern text.

Постановка проблеми. Сучасні наукові розвідки вирізняються тенденцією до екологізації, у центрі уваги якої постають проблеми екологічності мови як посередника між мовною особистістю та реальністю, тобто ситуацією спілкування. Екологічний підхід широко охоплює цілі та тактики, до яких, зокрема, належить «уплив культури на свідомість людини, її мовленнєву поведінку й комунікацію; дисфункція мови, вживання інвективної, невнормованої лексики, сленгу тощо» (Самохіна, Шпак, 2019: 22). З точки зору еколінгвістики, мова розглядається «як компонент складної тріадної системи “людина – природа – суспільство”» (Клочко, 2017: 4). Таким чином, відбувається взаємопроникнення мовного середовища та середовища особистості (психологічного, соціального), яке регулюється її емоціями. Саме емоції, відповідно до ситуації спілкування, відповідають за вибір мовних і стилістичних засобів. Вираження емоційного ставлення особистості у семантиці мовних одиниць є емотивністю, яка «реалізується в художньому тексті за допомогою сукупності лінгвістичних засобів – показників емотивності, вплетених в емоційне навантаження слова, фрази, речення» (Цинтар, 2021: 18–19).

Оскільки в основу будь-якої діяльності покладено певну емоцію, яка позначається на здоров'ї особистості, ми вбачаємо актуальним дослідження проблем екології комічного, адже сміхова реакція є способом зняття напруження та розрядки ситуації. Сміх як реакція на жарт «екологізує» буття особистості – «звільняє від депресії, страхів, переживань, тривог, вивільнює велику кількість енергії, витраченої організмом на підтримку стресів та напруження» (Samokhina, Tarasova, 2018: 280). Сміх та емоції, що він викликає, допомагають людині втрутитись в екосистему Землі, маючи позитивні наміри (там само), спрямовані на очищення мови й мовлення та їх збагачення.

Порушуючи питання комічного, варто зазначити, що гумор – це явище суб'єктивне, а, отже, внесок особистості в екокультуру світу виявляється в її індивідуальній здатності по-новаторськи висловлювати власні ідеї. Отже, креативність вважаємо ключовим поняттям, на якому ґрунтується комічний еко-дискурс. Екологічність комічного дискурсу «виявляється у специфіці співвідношення індивідуальних творчих інтенцій із суспільним контекстом, що має досить обмежений

характер» (Самохіна, 2019: 20). Тобто, «це – своєрідна еко-діалогічність, «діалог» із культурним середовищем» (там само). Креативна особистість у межах еко-дискурсу вдається до навмисного зіткнення смислів, що значно збагачує контекст та поглиблює процес сприйняття гумору.

Ураховуючи реалізацію креативності в комічному екологічному дискурсі, вбачаємо його сутність у вивченні виразності, різноманітності та яскравості мови та мовлення поряд із порушенням норм (мовних, валоративних, логічних та онтологічних). Хоча недотримання норм для екологічного підходу є парадоксом, для гумору – це вважається нормою. Відповідно, екологічність розглядається не лише у контексті нормативності, але й варіативності.

Мета роботи полягає у встановленні основних закономірностей впливу гумору на екологічний дискурс, а також у доведенні факту екологічності гумору, зважаючи на умисне порушення норм. За **об'єкт** дослідження обрано комічний еко-дискурс, а **предметом** є комічні художні тексти як різновид екологічного середовища, зокрема взаємозв'язок креативності та екологічності.

Виклад основного матеріалу. Креативність як новий тип мислення тісно пов'язаний з емоційністю – вибір мовних засобів дискурсивною особистістю під час комунікації керується емоціями та спрямований викликати подібні емоції в адресата. Креативність визначається як «безперервний процес творення, протягом якого мовець/письменник породжує необхідну кількість свіжих та образних продуктів з обмеженої кількості існуючих ресурсів задля задоволення конкретної комунікативної мети» (Роє, 2005: 15). Тобто, особистість, що володіє креативною манерою письма, «розглядається як творчий центр організації дискурсивної діяльності» (Кузнцова, 2020: 39).

Креативній особистості властиві такі характеристики як «нестандартне мислення, яскрава індивідуальність, парадоксальні особистісні й творчі прояви» (Самохіна, 2019: 21). До креативних особистостей належать «лідери, які мають талант, натхнення, геніальність, творчу самосвідомість, значущість, самореалізацію, право на творчість (знання, розум), інтенції творця (спонукати до думок, змусити створити своє, виявити новизну)» (там само). Доречно зауважити, що таким особистостям властивий лінгвокреативний тип мислення, який уможливує дискурсивну особистість творчо відійти від усталених норм мовного самовираження, які «залежить від рівня лінгвістичної компетентності, тобто володіння лексикою, граматику, вміння адекватно сприймати та створювати тексти у відповідності до комунікативних задач тощо» (Кузнцова, 2020: 42).

Услід за І. К. Кобяковою, лінгвокреативне мислення – це «мовленнєва свідомість, спрямована на породження нових мовних сутностей шляхом трансформації присутніх у мовному просторі елементів» (Кобякова, 2016: 20). До рис лінгвокреативного мислення відносимо: нетрадиційне поєднання елементів мови, генерування нестандартних ідей, семантична та когнітивна гнучкість, оригінальне бачення текстового простору.

Стратегія текстотворення у постмодернізмі є креативною, тому що вона «відбиває мовну екзистенцію людини, виявляє її самовираження через слово, дає змогу провадити принцип мовної гри в усьому» (Монахова, 2013: 75). Метою мовної гри в постмодерністському комічному художньому тексті є навмисне порушення системних відносин мови та створення самобутніх мовних структур задля створення комічного ефекту. Ігрова тональність комічного постмодерністського художнього тексту створюється за допомогою використання різних засобів – гумору, іронії, самоіронії, сарказму, парадоксу тощо.

Прикладом дискурсивної особистості, якій властивий лінгвокреативний тип мислення є сучасний американський письменник-гуморист Дейв Баррі – автор постмодерністських комічних текстів. Під впливом постмодернізму Дейв Баррі як автор-комік створює нові художні тексти за допомогою довільного компонування різних фрагментів у межах умовного комічного простору гри. Мовна гра не є бездумним перекручуванням мовних одиниць, – це ретельно обміркований, інтелектуально виважений «шедевр» автора, орієнтований на його власну аудиторію. Таке навмисне цільове порушення норм у комічних текстах покликане створити комічний ефект.

Мовна гра у комічних художніх текстах Дейва Баррі приводить до порушення композиційних канонів: поєднання ненормованих за обсягом розділів, вибору характерних обкладинок книжок з самоіронічною постаттю автора, інконгруентного поєднання назви розділу з малюнками, шрифтами, використання інтертекстуальних включень. Розглянемо детально на прикладах:

1. Інконгруентне поєднання назви розділу з малюнком:

Дейв Баррі використовує елементи креолізованого тексту як форму мовної гри – малюнок містить додаткову інформацію, яка сприяє розгортанню сюжету тексту. Саме у малюнку криється гумор, створений креативним відбором стилістичних прийомів.

PLUMBER'S HELPER

(1) (Barry, 1994: 46).

Рис. 1. Ілюстрація акту «допомоги» сантехніку

Назва розділу (*Plumber's Helper*) звертає увагу на те, що мова піде про допомогу сантехніку у вирішенні професійних питань. Комізм полягає в обігруванні смислового значення іменника "helper" – порушення онтологічних норм. Підсилюючи комічний ефект, Дейв Баррі вдається до гіперболізації – змія виконує функцію інструмента для прочищення засмічених у каналізаційних трубах. Додаткового значення додає напис на журналі "Journal of The Bureau of Animal Alarm". Отже, сантехнік залишив змію у каналізаційній системі, щоб вона унеможливила користування вбиральною і виконувала усю роботу замість нього.

2. Порушення графічних норм (гра зі шрифтами):

Для виділення комічно маркованої інформації Дейв Баррі використовує різні розміри та реєстри шрифтів, збільшує відступи між абзацами тощо.

(2) *Basically there are two kinds of houses:*

- *New houses, which are crap, because they don't build them the way they used to anymore.*

- *Old houses, which used to be good, because they were built back when they built them the way they used to, but which today, as a result of being old, are crap* (Barry, 2015: 133).

У наведеному прикладі тригером комічного ефекту є парадокс, актуалізований модальним дієсловом "used to". Услід за класифікацією будинків, можна дійти висновку, що американська нерухомість непридатна для проживання. Така класифікація будинків порушує логіко-поняттєві норми, адже Дейв Баррі послуговується не загальноприйнятими типологіями, а суб'єктивною оцінкою.

3. Специфічні обкладинки книжок з самоіронічною постаттю автора:

Креолізовані обкладинки книжок Дейва Баррі є його своєрідною візитівкою – адресат завідома впізнає автора, і, «розкодувавши» змісти обкладинки, вже налаштований на комічний ефект від художнього тексту.

(3)

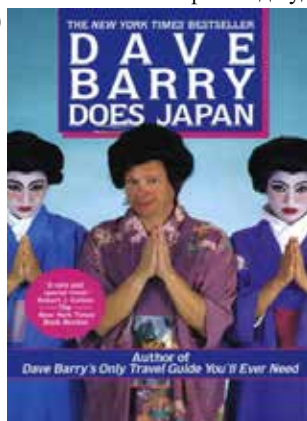

Рис. 2. Обкладинка книги "Dave Barry Does Japan"

Комічний ефект викликаний мовною грою, що ґрунтується на протиставленні двох конотативних значень дієслова "to do" у назві книги "Dave Barry Does Japan": 1) "to visit a particular place, especially as a tourist; 2) to copy someone's behaviour or the way they talk, especially in order to entertain people" (Longman Dictionary of Contemporary English). Друге значення дієслова продубльовано невербально – фото Дейва Баррі у костюмі гейші, одного з головних символів східної культури. Послугуючись ідеологічним значенням слова «гейша» ("gei" means entertainment, or something that requires a certain skill, esprit and idea; "sha" means person or thing" (12 Facts You Probably Didn't Know About Geisha)), доходимо висновку, що Дейв Баррі «надає» маску коміка як засіб тонкої інтелектуальної маніпуляції емоціями адресата.

4. Уживання інтертекстуальних включень:

Постмодерністські комічні тексти Дейва Баррі запозичують інші тексти у вигляді алюзій, пародіювань, реалії, цитат, стилізацій та прецедентних феноменів. У такий спосіб автор розгортає у текстовій площині твору креативну постмодерністську мовну гру.

Розглянемо як приклад прецедентну ситуацію – відвідання Лувру:

(4) *Many tours give everybody a complimentary plastic flight bag with the official tour logo printed on it, which you all carry at all times so you can instantly identify other members of your tour. This is very important when you are in an emergency foreign situation such as, for example, the Louvre Museum in Paris, France, and you need to make an observation such as: "You call that the Mona Lisa? Back home we got illustrated dish towels bigger than that!"* (Barry).

Комізм виникає за рахунок сарказму, що реалізується контрастивним використанням словосполучень: *the tour logo, the Mona Lisa, illustrated dish towels* і накладанням контекстів: відвідання Лувру та перебування у надзвичайній ситуації. Отже, Дейв Баррі висміює туристів, які стоять у довгих чергах, розглядаючи біджі один одного, замість картини (*the Mona Lisa*), розмір якої менший навіть за кухонний рушник.

Наведені приклади доводять, що Дейв Баррі як автор постмодерністських комічних текстів є креативною особистістю, яка майстерно втілює володіння постмодерністськими прийомами комічного, створює власний неповторний ідіостиль, за яким адресат впізнає «руку майстра».

Висновки та перспективи дослідження. Проведений аналіз постмодерністських комічних текстів Дейва Баррі дав можливість підтвердити наші міркування стосовно того, що екологічність властива комічному дискурсу, адже порушення автором норм у межах ситуативного контексту створює комічний ефект. Відмова від шаблонності урізноманітнює творчість автора, а сміх, який викликають креативні варіювання автора у адресанта, «екологізує» його середовище буття.

Аналіз взаємодії адресанта з адресатом, зокрема виділення функцій комічного еко-дискурсу з екологічної точки зору є перспективним і може бути темою подальших лінгвістичних розвідок.

Література:

1. Ключко С. О. Поступ еколінгвістики в Україні: аналітичний огляд. *Система і структура східнослов'янських мов : зб. наук. праць*. Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2017. Вип. 12. С. 3–18.
2. Кобякова І. К. Природа лінгвокреативної функції. *Trends of Language Cultures Development through the Prism Correlation between Communicative Functions: Papers of the CXXXII International Research and Practice Conference and III stage of the Championship in Philological Sciences* (London, 14–15 November 2016). London, 2016. P. 19–21.
3. Кузнєцова О. В. Постмодерністський комічний ідіодискурс Дейва Баррі: дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04. Харків, 2020. 241 с.
4. Монахова Т. В. Постмодерністський кітч у лінгвістиці. *Дослідження з лексикології і граматики української мови*. 2013. Вип. 13. С. 74–81.
5. Самохіна В. О., Шпак О. В. Екологія контакту в англійському дискурсі : монографія/ В. О. Самохіна, О. В. Шпак. Харків, ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2019. 220 с.
6. Самохіна В. О. Креативна дискурсивна особистість в екосистемі творчої діяльності. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія «Іноземна філологія. Методика викладання іноземних мов»*. 2019. Вип. 90. С. 19–26.
7. Цинтар Н. В. Категорія емотивності в англійській художній літературі XIX та XXI століття (гендерний аспект): дис. ... докт. філос. : 035. Чернівці, 2021. 249 с.
8. 12 Facts You Probably Didn't Know About Geisha. URL: <https://www.tsunagujapan.com/12-facts-you-probably-didn-t-know-about-geisha/>
9. Longman Dictionary of Contemporary English. URL: <https://www.ldoceonline.com/dictionary/do>
10. Pope R. *Creativity: Theory, History, Practice*. London and New York : Psychology Press, 2005. 302 p.
11. Samokhina V. O., Tarasova S. O. Eco-carnivalization of a joking teacher. *Development trends in pedagogical and psychological sciences: the experience of countries of Eastern Europe and prospects of Ukraine: monograph*. Riga, Latvia. Baltija Publishing. 2018. P. 278–287. DOI: http://dx.doi.org/0.30525/978-9934-571-27-5_45

Джерела ілюстративного матеріалу

1. Barry D. *Dave Barry is Not Making This Up*. New York : Ballantine Books, 1994. 244 p.
2. Barry D. *Dave Barry's Only Travel Guide You'll Ever Need*. URL: <https://www.e-reading-lib.com/chapter.php/79499/96/dave-barry-dave-barrys-only-travel-guide-youll-ever-need.html>.
3. Barry D. *Live Right and Find Happiness (Although Beer is Much Faster): life lessons and other ravings from D. Barry*. New York : G. P. Putnam's Sons, 2015. 225 p.

References:

1. Klochko, S. O. (2017). Postup ekolinhvistyky v Ukraini: analitychny ohliad [The progress of ecolinguistics in Ukraine: an analytical review]. *Systema i struktura skhidnoslovianskykh mov : zb. nauk. prats*. Kyiv : Vyd-vo NPU imeni M. P. Drahomanova. Vyp. 12, 3–18 (in Ukrainian)
2. Kobyakova, I. K. (2016). Pryroda lnhvokreatyvnoi funksii [The nature of linguocreative function]. *Trends of Language Cultures Development through the Prism Correlation between Communicative Functions: Papers of the CXXXII International Research and Practice Conference and III stage of the Championship in Philological Sciences*. London. 19–21 (in Ukrainian)
3. Kuznietsova, O. V. (2020). *Postmodernistskyi komichnyi idiodyskurs Deiva Barri. Dys. kand. filol. nauk [Postmodern comic idiodiscourse of Dave Barry. Kand. philol. sci. diss.]*. Kharkiv. 241 p. (in Ukrainian)
4. Monakhova, T. V. (2013). Postmodernistskyi kitch u lnhvistytyi [Postmodern kitsch in linguistics]. *Doslidzhennia z leksykologii i hramatyky ukraïnskoi movy*. 13, 74–81 (in Ukrainian)
5. Pope, R. (2005). *Creativity: Theory, History, Practice*. London and New York : Psychology Press.
6. Samokhina, V. O., Shpak, O. V. (2019). Ekolohiia kontaktu v anhlovnomu dyskursi : monohrafiia [Ecology of contact in English-language discourse: monograph]/ V. O. Samokhina, O. V. Shpak. Kharkiv, KhNU imeni V. N. Karazina, 2019. 220 p. (in Ukrainian)
7. Samokhina, V. O., Tarasova, S. O. (2018). Eco-carnivalization of a joking teacher. *Development trends in pedagogical and psychological sciences: the experience of countries of Eastern Europe and prospects of Ukraine: monograph*. Riga, Latvia. Baltija Publ. 278–287. DOI: http://dx.doi.org/0.30525/978-9934-571-27-5_45
8. Samokhina, V. O. (2019). Kreatyvna dyskursyvna osobystist v ekosystemi tvorchoi diialnosti [Creative discourse identity in the ecosystem of creative activity]. *Visnyk Kharkiv. nats. un-tu im. V. N. Karazina. – V. N. Karazin Kharkiv National Univ. Messenger*, 90, 19–26 (in Ukrainian)
9. Tsyntar, N. V. (2021). *Katehoriia emotyvnosti v anhliiskii khudozhnii literaturi XIX ta XXI stolittia (hendernyi aspekt). Dys. dokt. filol. [The category of emotionality in English fiction of the 19th and 21st centuries (gender aspect): Dr. of Philos.]*. Chernivtsi, 249 p. (in Ukrainian)
10. 12 Facts You Probably Didn't Know About Geisha. URL: <https://www.tsunagujapan.com/12-facts-you-probably-didn-t-know-about-geisha/>
11. Longman Dictionary of Contemporary English. URL: <https://www.ldoceonline.com/dictionary/do>

Illustrative material:

1. Barry D. *Dave Barry is Not Making This Up*. New York : Ballantine Books, 1994. 244 p.
2. Barry D. *Dave Barry's Only Travel Guide You'll Ever Need*. URL: <https://www.e-reading-lib.com/chapter.php/79499/96/dave-barry-dave-barrys-only-travel-guide-youll-ever-need.html>.
3. Barry D. *Live Right and Find Happiness (Although Beer is Much Faster): life lessons and other ravings from D. Barry*. New York : G. P. Putnam's Sons, 2015. 225 p.